

MINISTRU KOMITEJAS IETEIKUMS REC(2002)8 DALĪBVALSTĪM PAR BĒRNU
DIENAS APRŪPI

EIROPAS PADOME

MINISTRU KOMITEJA

Ministru komitejas ieteikums Rec(2002)8 dalībvalstīm par bērnu dienas aprūpi

*(Pieņēmusi Ministru komiteja ministru vietnieku 808. sanāksmē 2002. gada 18. septembrī
)*

Ministru komiteja saskaņā ar Eiropas Padomes Statūtu 15.b panta noteikumiem,

ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un it īpaši atgādinot par tiesībām uz cieņu
pret privāto un ģimenes dzīvi, kā noteikts 8. pantā;

ņemot vērā gan Eiropas Sociālo hartu, gan pārskatīto Eiropas Sociālo hartu, it īpaši
pantus, kas attiecas uz ģimenes un bērnu aizsardzību;

ņemot vērā šādus Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas ieteikumus: ieteikumu 751
(1975) par vecāku vietu un atbildību mūsdienu ģimenē un par sabiedrības atbalstu
viņiem; ieteikumu 1071 (1988) par bērnu labklājību – zīdaiņu un pārējo bērnu oficiāli
noteiktas aprūpes nodrošināšanu; ieteikumu 1074 (1988) par ģimenes politiku; ieteikumu
1121 (1990) par bērnu tiesībām; ieteikumu 1286 (1996) par Eiropas stratēģiju attiecībā uz
bērniem un ieteikumu 1551 (2002) par 21. gadsimta sabiedrības veidošanu kopā ar
bērniem un viņu labā: Eiropas stratēģijas attiecībā uz bērniem (ieteikums 1286 (1996))
īstenošanas pārraudzība;

ņemot vērā šādus savus ieteikumus: ieteikumu Nr. R (81) 3 par bērnu aprūpi un
audzināšanu no dzimšanas līdz astoņu gadu vecumam; ieteikumu Nr. R (84) 24 par
sociālās drošības ieguldījumu profilaktiskajos pasākumos; ieteikumu Nr. R (94) 14 par

saskaņotu un integrētu ģimenes politiku; ieteikumu Nr. R (96) 5 par darba un ģimenes dzīves saskaņošanu un ieteikumu Nr. R (98) 8 par bērnu līdzdalību ģimenes un sabiedrības dzīvē;

ņemot vērā nobeiguma paziņojumu, ar ko klajā nāca Eiropas Ģimenes lietu ministru konferences XXVII sesija, kura notika 2001. gadā Portorožā [*Portoroz*], Slovēnijā, un kuras temats bija darba un ģimenes dzīves saskaņošana;

paturot prātā Eiropas Padomes Bērnu politikas projekta secinājumus (1992–1996) un Eiropas Padomes programmu attiecībā uz bērniem (1998–2000), it īpaši programmas konsolidētā ziņojuma daļu par bērniem un bērnu dienas aprūpi;

ņemot vērā to, cik liela nozīme ir bērnu tiesībām, kas noteiktas ANO Konvencijā par bērnu tiesībām, it īpaši – konvencijas 3. pantā, kurā teikts, ka “visās darbībās attiecībā uz bērniem .. uzmanība pirmām kārtām tiek veltīta tam, lai nodrošinātu bērnu intereses”, un 12. pantā, kurā teikts, ka “dalībvalstis nodrošina bērnam .. tiesības brīvi paust .. uzskatus visos jautājumos, kas uz viņu attiecas”;

pievēršot uzmanību tam, ka mūsdienās bērni aug sabiedrībā, kurā ir notikušas lielas pārmaiņas un kura vairāk nekā jebkad agrāk apzinās, ka bērni ir indivīdi ar savām tiesībām;

apzinoties, ka bērnus tieši ietekmē šīs pārmaiņas sabiedrībā, piemēram, pārmaiņas ģimenes struktūrā, tas, ka mātes arvien vairāk iesaistās darba tirgū, sekas tam, ka bērni aug multikulturālā sabiedrībā, un iedzīvotāju pārvietošanās valsts iekšienē un no vienas valsts uz citu;

ņemot vērā to, ka bērnu dienas aprūpei ir attiecīgi jāatbilst bērnu vajadzībām, kuru vidū ir nepieciešamība augt un attīstīties saskaņā ar viņu spējām un par to saņemt atzinību, nepieciešamība pēc drošības, stabilitātes un uzticēšanās savā vidē un attiecībās un nepieciešamība būt mīlētiem un pieņemtiem bez kādiem nosacījumiem;

būdamā pārliecināta par to, ka kvalitatīva bērnu dienas aprūpe ir svarīgs ieguldījums sociālajā kohēzijā, jo tā veicina visu bērnu sociālo, emocionālo, intelektuālo un fizisko attīstību, dod bērniem iespēju panākt to, ka tiek sadzirdēts viņu viedoklis jautājumos, kas skar viņus, un nodrošina to, ka viņu uzskati tiek ņemti vērā lēmumu pieņemšanas procesos, uztur saikni ar sabiedrību; kvalitatīvai bērnu dienas aprūpei var būt profilaktiska un aizsargājoša nozīme, tā uzlabo bērnu sociālo integrāciju, īpaši attiecībā uz bērniem ar invaliditāti, bērniem no nelabvēlīgām, trūcīgām un sociāli atstumtām ģimenēm un bērniem no minoritāšu grupām, un tai ir liela nozīme tādu vajadzību apmierināšanā, kādas ir vecākiem, kas strādā, meklē darbu, studē vai mācās;

ņemot vērā to, ka bērnu dienas aprūpe nozīmē gan bērnu aprūpi un izglītošanu, ievērojot cieņu pret vecākiem, kas ir bērnu pirmie audzinātāji, un respektējot bērnu kultūras identitāti, kā arī to, ka bērnu dienas aprūpe veicina bērnu radošo, intelektuālo un garīgo attīstību, viņu labklājību, pašizpaušmes un rotaļāšanās iespējas, pasargājot bērnus no jebkādas iebiedēšanas un vardarbības un palīdzot bērniem, kuriem ir invaliditāte, iegūt pēc iespējas lielāku pašpaļāvību un pilnīgi iekļauties sabiedrībā, kā arī sagatavo bērnus atbildīgai dzīvei demokrātiskā sabiedrībā iecietības un vienlīdzības garā,

iesaka dalībvalstu valdībām veikt pasākumus, lai veicinātu tādu bērnu dienas aprūpes pakalpojumu sniegšanu, kuri būtu pieejami, par pieņemamu cenu, elastīgi un labas kvalitātes saskaņā ar principiem un pasākumiem, kas minēti pielikumā.

Pielikums ieteikumam Rec(2002)8

A. Piemērošanas joma

1. Šajā ieteikumā terminu “bērnu dienas aprūpes dienesti” var attiecināt uz: a) mazbērnu novietnēm, bērnudārziem un dienas aprūpes centriem, kur bērni pēc piedzimšanas pavada daudz laika; b) sabiedriskajiem bērnudārziem jaunākā vecuma bērniem; c) atalgotu bērna auklēšanu mājās; d) ģimenes centriem, kas saistībā ar kompleksajiem pakalpojumiem, kurus tie sniedz ģimenēm un bērniem, veic bērnu dienas aprūpi; e) dienas aprūpi pirms un pēc skolas; f) skolas brīvdienu rotaļu projektiem.

2. Neko šajā ieteikumā nedrīkst saprast kā norādi par to, ka viens bērnu dienas aprūpes veids būtu labāks vai sliktāks nekā cits. Atšķirīgie apstākļi, kuros aug bērni, ir iemesls tam, kāpēc vajadzīgs ļoti daudzveidīgs pakalpojumu klāsts, proti, attiecīgajā sabiedrībā ir vajadzīgs atbilstošs pakalpojumu veids.

3. Šajā ieteikumā aplūkota augstas kvalitātes bērnu dienas aprūpes nodrošināšana, kuru uzskata par tādu, kas atbilst vispārējai sociālajai atbildībai par bērnu attīstību un labklājību, un kurai jāpiešķir politiskā prioritāte visos līmeņos (vietējā, reģionālā un valsts līmenī).

4. Šajā ieteikumā ar terminu “vecāki” var apzīmēt arī likumīgos aizbildņus vai citas personas, kas ir juridiski atbildīgas par bērnu.

B. Vispārējie principi

1. Bērnu dienas aprūpe ir paredzēta bērniem, tāpēc tā ir jāorganizē viņu interesēs.

2. Bērnu dienas aprūpei ir jābūt pieejamai visiem bērniem.

3. Ir jābūt sistēmām, kas nodrošinātu to, ka ģimenes ekonomiskā stāvokļa dēļ bērniem netiktu liegta bērnu dienas aprūpe.

4. Elastīguma jēdziens jāattiecinā uz visu sistēmu – gan uz pieejamo pakalpojumu daudzveidību, gan individuālajiem pakalpojumiem vietējā līmenī.

5. Bērnu dienas aprūpes kvalitāte un saturs, tostarp darbības programma, pastāvīgi jāapspriež un par to nemitīgi jānotiek viedokļu apmaiņai, kurā piedalās visi, kas iesaistīti attiecīgajā jomā: paši bērni atbilstoši viņu vecumam un attīstībai, viņu vecāki, aprūpes personāls, valsts iestādes, sociālie partneri un pētnieki.

6. Nodrošināšana jāplāno saistībā ar saskaņotu, koordinētu un integrētu bērnu aprūpes politiku, kas veicina daudznozaru sadarbību visos līmeņos.

7. Bērnu dienas aprūpes dienestiem visvairāk uzmanības jāveltī attīstībai un jāveicina pasākumi, kuros aprūpe apvienota ar audzināšanu dzīvei sabiedrībā.

8. Agrīnā bērnu vecumposmā sāka izglītošana uzskatāma par būtisku faktoru, kas attīsta cilvēku spēju mācīties visu mūžu.

9. Bērni jāpasargā no jebkādas fiziskas un psiholoģiskas vardarbības, piemēram, no pamešanas novārtā un seksuālās vardarbības. Īpaši jā rūpējas par to, lai bērni netiktu iebiedēti, tostarp, lai viņi neciestu no rasistiskas, sektantiskas un dzimumu vardarbības.

10. Attiecīgās tiesības un pienākumi jālīdzsvaro tā, lai:

a) bērnam būtu ANO Bērna tiesību konvencijā pasludinātās pamattiesības;

b) ģimene uzņemtos savu primāro atbildību par bērna audzināšanu, aprūpi un attīstību, vienlaikus saņemot atbalstu, kas nepieciešams šo pienākumu pildīšanai;

c) valsts pildītu savus pienākumus:

- palīdzot vecākiem un citām par bērnu atbildīgām personām nodrošināt bērna attīstībai vajadzīgos apstākļus;

- nodrošinot to, lai par bērnu aprūpi un aizsardzību atbildīgie dienesti atbilstu standartiem, kurus noteikušas kompetentās iestādes, it īpaši drošības, veselības un atbilstoša personāla jomā;

- veicinot atbilstošus pasākumus tautsaimniecības nozarē, kas dod iespēju vecākiem sabalansēt ģimenes pienākumus ar profesionālo darbību.

C. Pasākumi

I. Pieejamība

1. Gan pilsētu, gan lauku rajonos jānodrošina atbilstošs bērnu dienas aprūpes līmenis un šīs aprūpes pakalpojumu dažādība, kas atbilstu bērnu un viņu ģimeņu mainīgajām vajadzībām.

2. Bērniem jābūt pieejamai kvalitatīvai bērnu dienas aprūpei neatkarīgi no ģimenes ienākumiem, vecāku statusa, vecāku nodarbinātības statusa, īpašajām apmācības vajadzībām, etniskās izcelsmes vai valodas, invaliditātes utt.

3. Vecākiem un citiem attiecīgajiem pieaugušajiem jābūt viegli pieejamai skaidrai un precīzai informācijai par dažādajiem bērnu dienas aprūpes pakalpojumiem, kas tiek sniegti viņu valstī, reģionā un apvidū.

II. Īstenojamība

1. Lai nodrošinātu to, ka bērniem netiek liegta dienas aprūpe ģimenes materiālo apstākļu dēļ, viņiem var palīdzēt, saskaņā ar dažādām sistēmām kombinējot šādus palīdzības pasākumus:

a) bezmaksas dienas aprūpi tiem bērniem, kuriem vajadzīgs īpašs atbalsts (piemēram, bērniem no maznodrošinātām vai no nelabvēlīgām ģimenēm, bērniem ar invaliditāti);

b) maksu pēc finansiālā stāvokļa pārbaudes;

c) samazinātu maksu tām ģimenēm, kurās vairāk nekā vienam bērnam tiek nodrošināta dienas aprūpe;

d) bērnu dienas aprūpes piemaksas visām ģimenēm, jo īpaši maznodrošinātām un/vai sociāli nelabvēlīgām ģimenēm;

e) piemaksu un valsts palīdzības shēmas, kurās bērnu dienas aprūpe tiek uzskatīta par pamatvajadzību.

III. Elastība

Dienestiem jāatbilst vietējiem apstākļiem un saskaņā ar tiem jāpielāgo darbības metodes (piemēram, dienestu darba laiks un pakalpojumu veids), neapdraudot dienas aprūpes kvalitāti.

IV. Kvalitāte

Lai nodrošinātu kvalitatīvu bērnu dienas aprūpi, jāveic atbilstoši pasākumi attiecībā uz aprūpētājiem, vecāku iesaistīšanu, darbības programmu, fizisko vidi, pieaugušo un bērnu samēru un grupu sastāvu.

Aprūpētāji

1. Lai bērniem nodrošinātu kvalitatīvu dienas aprūpi un vislabākos apstākļus līdzdalībai, aprūpētājiem jābūt profesionāli apmācītiem, ar atbilstošām zināšanām un iemaņām bērnu aprūpē un izglītošanā, tostarp īpaši apmācītiem bērnu tiesību jautājumos.

2. Jāveic pasākumi profesionālā prestiža celšanas pasākumi, lai darbinieki justu, ka sabiedrība augstu vērtē viņu ieguldījumu.

3. Jāreglamentē aprūpētāju darba apstākļi, lai cilvēki no visiem sabiedrības slāņiem – gan vīrieši, gan sievietes – vēlētos strādāt šajā jomā un viņiem tiktu dota iespēja to darīt.

4. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka aprūpētāji spēj veidot uzticības pilnas attiecības ar bērniem, ņem vērā viņu vajadzības un ir pozitīvi noskaņoti gan pret viņiem, gan viņu ģimenēm.

5. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu arī to, ka aprūpētāju praktiskās darbības pamatā būtu individuāla pieeja katram bērnam, proti, lai tiktu ņemtas vērā katra bērna vajadzības, spējas un intereses, ģimene un dzīves apstākļi, viņa valoda un kultūras mantojums un vietējās sabiedrības apstākļi.

6. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka aprūpētāji palīdz bērniem iegūt mācīšanās iemaņas, it īpaši – ļaujot viņiem mācīšanās laikā gūt savu pieredzi.

7. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka aprūpētāji ciena vecākus, kolēģus un citus attiecīgos speciālistus un aņemas pilnveidot sadarbību un partnerattiecības ar tiem un bērnu interesēs ievērot augstus ētikas standartus.

8. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka aprūpētājiem ir augsts pašnovērtējums, viņi regulāri kopā ar kolēģiem apspriež savu darbību un viņiem tiek piedāvātas turpmākās mācību un profesionālās izaugsmes iespējas.

9. Aprūpētājiem jāsaņem atbilstoši norādījumi un tiem vajadzīgs pietiekami ilgs laiks, lai izstrādātu un īstenotu partnerattiecības.

10. Aprūpētājiem vajadzīgs pietiekami ilgs laiks sava darba plānošanai un novērtēšanai.

11. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu personāla stabilitāti, kas bērniem dotu iespēju ar aprūpētājiem veidot pozitīvas attiecības.

Vecāku iesaistīšana

1. Vecāku iesaistīšana jāatzīst par būtisku kvalitātes aspektu, jo tā ietekmē aprūpes centru darbības un bērna saņemtās izglītības nepārtrauktību.

2. Vecāku un dienas aprūpes personāla dalītās atbildības priekšnoteikums, lai nodrošinātu optimālus apstākļus bērnu attīstībai un izglītošanai, ir partnerattiecības, kuru pamatā ir ilgstošs, konstruktīvs dialogs, savstarpējā uzticība, sapratne un cieņa, kā arī apmaiņa ar informāciju un zināšanām.

3. Jāveic pasākumi, lai vecākus rosinātu uz līdzdalību un dotu viņiem iespēju to īstenot dažādos veidos un līmeņos.

Darbības programma

1. Bērnu dienas aprūpes programmai ir jābūt vienotai. Tai jānodrošina bērniem patīkama, aktīva mācīšanās pieredze, kas sniedz gandarījumu un atbilst dzīvei sabiedrībā.

2. Programmai jābūt elastīgai, tajā jāiekļauj gan dažādas plānotas, gan spontānas darbības.

3. Programmā jāiekļauj darbības, kas veicina mijiedarbību ar sabiedrību un sociālo integrāciju.

4. Bērniem atbilstoši savam vecumam un attīstībai jāpiedalās darbību plānošanā, izstrādē un izvēlē, un viņiem jābūt iespējai piedalīties lēmumu pieņemšanā un iegūt iemaņas dalībai demokrātiskos procesos.

5. Visu darbību pamatā jābūt tādām metodēm, kas bērniem dotu iespēju iegūt pozitīvu paštēlu un iemācīties ar cieņu izturēties pret rasu, kultūru, reliģiju, valodu, dzimumu un fizisko un garīgo spēju atšķirībām.

6. Jāveicina tas, lai ikdienas nodarbes (piemēram, galda klāšana, iepirkšanās, ēst gatavošana) tiktu izmantotas kā izglītošanas procesa sastāvdaļa, jo tās ietver dažādas izglītošanas jomas.

7. Programmā jāparedz plašas iespējas rotaļāties gan telpās, gan ārā. Tam ir būtiska nozīme jaunākā vecuma bērnu izglītošanas procesā, jo rotaļas attīsta domāšanu, radošās spējas, iztēli, padziļina izpratni, sekmē valodas apguvi un sociālo iemaņu attīstību, tostarp prasmi sadarboties.

8. Veidojot programmu, jāņem vērā tas, ka sarunām ir ļoti liela nozīme bērnu izglītošanā. Lai bērns iegūtu labas saskarsmes iemaņas, nepieciešams, lai tam būtu ļoti laba saskarsme gan ar pieaugušajiem, gan vienaudžiem vidē, kas šo saskarsmi veicina, ir droša un sniedz atbalstu.

9. Darbības programmai jābūt tādai, lai bērniem būtu iespēja mācīties un tādējādi ikviens no viņiem varētu pilnveidot savu spriestspēju, padziļināt zināšanas, izpratni, uzlabot savu uzvedību un attīstīt spējas. Šai mācīšanās darbībai jāatbilst bērna vecumam un attīstības līmenim, katra bērna vajadzībām un interesēm, kā arī grupas konkrētajai situācijai.

10. Ar daudznozaru sadarbības palīdzību jāidentificē un jānovērtē īpašās vajadzības un spējas, kādas ir bērniem ar invaliditāti, lai ar speciālistu palīdzību katram bērnam izstrādātu individuālu programmu. Šīs programmas jāīsteno aprūpes iestādes ikdienas darbībā, lai nodrošinātu to bērnu, kuriem ir invaliditāte, atbilstošu līdzdalību un pilnīgu integrāciju.

11. Plānojot un īstenojot darbības programmu, jāņem vērā arī īpašās vajadzības, kādas ir apdāvinātiem bērniem.

12. Izstrādājot darbības programmu, jāņem vērā vajadzības, kādas attiecībā uz valodu ir tiem bērniem, kuru dzimtajā valoda nav valsts valoda(-as).

13. Darbības programma regulāri jāizvērtē un jāpārskata, lai to pielāgotu mainīgajām vajadzībām.

Fiziskā vide

Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka bērni tiek aprūpēti telpās, kas atbilst higiēnas un drošības noteikumiem, kurus izvirzījušas kompetentās iestādes. Telpu iekārtošanai jāpiešķir atbilstoši resursi un aprīkojums, kam jābūt daudzveidīgam un izglītojošam. Telpām jābūt pieejamām bērniem ar invaliditāti.

Pieaugušo un bērnu samērs un grupu sastāvs

1. Jābūt pietiekami daudz pieaugušajiem attiecībā pret bērnu skaitu, lai bērniem būtu viegli pieejams kāds no pieaugušajiem, kas nepieciešamības gadījumā spētu viņiem palīdzēt, kā arī lai viņi varētu strādāt nelielās grupās un, ja vajadzīgs, saņemt tiešu uzmanību, un lai viņiem būtu drošības izjūta.

2. Jānodrošina iespējas pozitīvai vienaudžu saskarsmei dažādās grupās, piemēram, integrētās grupās, kurās ir bērni, kam vajadzīga īpaša apmācība, vai bērni ar invaliditāti, multikulturālās grupās, dažāda vecuma un viena vecuma grupās.

Kvalitātes kontrole

Dalībvalstīm jānosaka kvalitātes rādītāji un procedūras, lai saskaņā ar valsts tiesību aktiem un atbilstoši bērnu labklājībai, interesēm un tiesībām reģistrētu, uzraudzītu un neatkarīgi pārbaudītu bērnu dienas aprūpes pakalpojumus.

V. Izpēte

1. Nepieciešams valsts un starptautiskais atbalsts, lai bērnu interesēs veiktu izpēti bērnu dienas aprūpes jomā, īpašu uzmanību pievēršot kvalitātes kontrolei un datu analīzei attiecībā uz pakalpojumu sniegšanu. Ja ir paredzēts rast jaunus risinājumus un nodrošināt atbilstošu attiecīgo pakalpojumu pilnveidošanu, tad tam vajadzīga ilgtermiņa plānošana.

2. Jāveic pasākumi, lai starptautiskā un valsts līmenī izplatītu šajā jomā veikto pētījumu rezultātus.